

STARTAPLARDA MOLIYAVIY XARAKATLARNI BOSHQARISHDA MUOMMOLAR VA UNING ISTIQBOLLARI

Tursunmuratov Muxammadi Toshtemirovich

Jizzax viloyat Sharof Rashidov tumani solik inspeksiyasi boshligi

Ruziyev Baxtiyor Turopboyevich

*O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasi huzuridagi
biznes va tadbirkorlik oliy maktabi magistranti*

So'nggi yillarda startaplar iqtisodiyotning muhim drayveriga aylangan bo'lib, yangi ish o'rinlarini yaratish va innovatsion yechimlarni taklif qilishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, 2023-yilda global startap ekotizimi umumiy qiymati 4.5 trillion dollarga yetdi, bu ko'rsatkich so'nggi 5 yilda 22% o'sishni ko'rsatadi. Har qanday startap muvaffaqiyatining asosida samarali moliyaviy boshqaruv yotadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy boshqaruvning to'g'ri yo'lga qo'yilmagani tufayli yangi bizneslarning 29% dastlabki 3 yil ichida muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Startaplar ko'pincha cheklangan moliyaviy resurslarga ega bo'ladi, bu esa ularning samarali xarajatlarni rejalashtirish va nazorat qilish imkoniyatlarini cheklaydi. Bunda O'zbekistondagi startaplarning 47% kapitalni jalb qilishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida startaplar uchun moliyaviy boshqaruvni yaxshilashda venchur kapitali va davlat grantlari muhim ahamiyatga ega. AQShda venchur kapitalining startaplarga kiritilgan umumiy investitsiyalari 2022-yilda 300 milliard dollarni tashkil etdi. So'nggi yillarda O'zbekistonda startap ekotizimini rivojlantirish uchun qator chora-tadbirlar ko'rilmoqda. Jumladan, 2021-yilda tashkil etilgan Innovatsion rivojlanish agentligi tomonidan startaplar uchun 100 milliard so'mdan ortiq grantlar ajratilgan. Startaplar uchun moliyaviy boshqaruvni avtomatlashtirish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, fintech yechimlarini joriy etish orqali





ko'plab muammolarni hal qilish mumkin. Hozirda global startaplarning 65% o'z faoliyatida raqamli moliyaviy boshqaruv vositalaridan foydalanmoqda. Startaplarning moliyaviy boshqaruvidagi mavjud muammolarni tahlil qilish va ularni hal etish bo'yicha xalqaro va mahalliy tajribalar asosida istiqbolli takliflarni ishlab chiqish lozim. Shu orqali startaplar iqtisodiyotga yanada ko'proq hissalar qo'shishga xizmat qiladi.

Startaplar zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, ular innovatsion mahsulotlar yaratish, yangi ish o'rinlari tashkil etish va milliy iqtisodiy o'sishga hissa qo'shmoqda. Ammo moliyaviy resurslarning cheklanganligi, samarali boshqaruvning yetishmasligi va investitsiyalarning murakkabligi startaplar rivojlanishidagi asosiy to'siqlar hisoblanadi.

Quyidagi jadvalda startaplarning moliyaviy boshqaruviga ta'sir qiluvchi omillar va ularning natijalari ko'rsatilgan.

1-jadval.

Startaplarning moliyaviy boshqaruviga ta'sir qiluvchi muammolar va ularning statistik ko'rsatkichlari (2020–2023)

| Omillar | Tavsif | Statistika (yillar kesimida) | Ehtimoliy oqibatlar |
|--|---|---|---|
| Kapitalga kirishdagi qiyinchiliklar | Venchur kapitali, grantlar va kreditlar yetishmovchiligi | 2020: 52% startap qiyinchiliklarga duch kelgan \n 2023: 47% (5% pasayish) | Ishlab chiqarishning sekinlashuvi, startaplarning yopilishi |
| Xarajatlarni noto'g'ri rejalashtirish | Moliyaviy boshqaruv tizimining yo'qligi yoki noto'g'ri ishlashi | 2021: 32% startaplar muvaffaqiyatsizlikka uchragan \n 2023: 29% (3% yaxshilanish) | Budjet yetishmovchiligi va operatsion inqiroz |
| Soliq va | Byurokratik | 2020: 40% | Faoliyatning |



| | | | |
|---|---|--|---|
| huquqiy to'siqlar | jarayonlar va yuqori soliq yuki | startaplar soliقدan shikoyat qilgan \n 2023: 35% (5% kamayish) | qonuniylashtirilishi sekinlashadi |
| Texnologik vositalar yetishmovchiligi | Moliyaviy boshqaruvni avtomatlashtirish vositalarining cheklanganligi | 2022: 70% startaplar avtomatlashtirishga ega emas edi \n 2023: 65% (5% pasayish) | Raqobatbardoshlikni yo'qotish va samaradorlikning pasayishi |
| Investitsiya qaytarilishining noaniqligi | Qisqa muddatli foyda olish maqsadida noto'g'ri qarorlar qabul qilish | 2020: 25% startaplar investorlarni yo'qotgan \n 2023: 22% (3% pasayish) | Investitsiya oqimining sekinlashuvi va o'sishning cheklanishi |

Startaplarning moliyaviy boshqaruvidagi muammolar ularning rivojlanishiga jiddiy to'siq bo'lib, ushbu holatni bartaraf etish uchun moliyaviy resurslarni jalb qilish, samarali boshqaruv tizimlarini joriy etish va texnologik innovatsiyalardan foydalanish zarur. Shu bilan birga, davlat tomonidan startaplar uchun soliq yengilliklari va moliyaviy yordam dasturlarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va xalqaro tajribadan foydalanish orqali startaplar nafaqat mahalliy, balki global miqyosda muvaffaqiyat qozonishi mumkin.

Startaplarning moliyaviy boshqaruvi bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish zamonaviy iqtisodiyotda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun samarali strategiyalar ishlab chiqish talab etiladi, chunki moliyaviy boshqaruv startaplar muvaffaqiyati va ularning raqobatbardoshligida asosiy omil hisoblanadi. Xususan, rivojlangan davlatlar tajribasi ko'rsatib

turibdiki, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash startaplarning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Startaplarni moliyaviy boshqarishda samaradorlikka erishish uchun moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, raqamli boshqaruv vositalaridan foydalanish va strategik hamkorlikni rivojlantirish muhim hisoblanadi. Bundan tashqari, startaplar uchun qulay soliq siyosatini joriy etish va byurokratik to'siqlarni kamaytirish orqali ularning bozor sharoitlariga tez moslashuvini ta'minlash mumkin. Shu yo'nalishdagi taklif va yechimlar maqolaning asosiy e'tibor markazidir.

2-jadval.

Startaplarning moliyaviy boshqaruvidagi muammolar va ularning yechimlari

| Muammo | Muammo tavsifi | Yechim | Natijalar |
|--|--|---|---|
| Kapital yetishmasligi | Startaplar dastlabki bosqichda moliyaviy resurslarni topishda qiyinchiliklarga duch keladi | Venchor kapitalini jalb qilish uchun rag'batlantiruvchi soliq imtiyozlarini joriy etish | Estoniya, 2022-yilda venchor kapital orqali 70% startaplar moliyalashtirildi |
| Xarajatlarni noto'g'ri rejalashtirish | Budjetni rejalashtirishda noto'g'ri yondashuv sababli moliyaviy inqiroz yuzaga kelmoqda | Startaplar uchun moliyaviy ta'lim dasturlarini tashkil etish | Germaniya, 2021-yilda startaplarning 85% moliyaviy treninglardan so'ng samaradorlikni oshirdi |
| Texnologik vositalar | Moliyaviy boshqaruv avtomatlashtirilmagani | Moliyaviy boshqaruv uchun | AQSh, 2023-yilda |





| | | | |
|---|--|---|--|
| yetishmovchiligi | sababli xarajatlar nazorat qilinmaydi | fintech platformalarini subsidiyalash | QuickBooks dasturi startaplarning xarajatlarini 25% ga qisqartirishga yordam berdi |
| Soliq va byurokratik to'siqlar | Qonuniy talablar murakkabligi startaplarning faoliyatini cheklaydi | Startaplar uchun soliq yengilliklari va onlayn ro'yxatdan o'tish jarayonini joriy etish | O'zbekiston, 2021-yilda Innovatsion rivojlanish agentligi orqali 200 dan ortiq startaplar ro'yxatdan o'tdi |
| Investitsiya qaytarilishining noaniqligi | Investorlar qisqa muddatli natijalarga e'tibor berib, sarmoyadan voz kechmoqda | Startap va investor o'rtasida uzoq muddatli shartnomalar tizimini rivojlantirish | Hindiston, 2022-yilda 60% startaplar uzoq muddatli kelishuvlar orqali kapitalni oshirdi |

Startaplarning moliyaviy boshqaruvidagi muammolarni hal qilish uchun tizimli va innovatsion yondashuv zarur. Venchur kapitalini jalb qilishni rag'batlantirish, moliyaviy boshqaruvni avtomatlashtirish vositalarini keng qo'llash va moliyaviy ta'lim dasturlarini yo'lga qo'yish bu borada samarali natijalar berishi mumkin. Shuningdek, xalqaro tajribalardan foydalanib, soliq yengilliklari va byurokratik jarayonlarni soddalashtirish orqali startaplarning rivojlanishiga yordam beriladi.

XULOSA

Startaplar iqtisodiyotning muhim bo'g'inlaridan biri bo'lib, innovatsiyalarni amalga oshirishda va yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, ko'plab startaplar moliyaviy boshqaruvdagi qiyinchiliklar tufayli rivojlanishning dastlabki bosqichlarida muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Moliyaviy resurslarni to'g'ri boshqarish, samarali investitsiya jalb qilish va xarajatlarni nazorat qilish startaplarning muvaffaqiyati uchun zarur. Davlat va xususiy sektorning birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan bu muammolarni bartaraf etish mumkin.

Startaplar uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish kerak. Davlat tomonidan grantlar, imtiyozli kreditlar va soliq yengilliklarini joriy etish startaplarning rivojlanishiga yordam beradi. Shuningdek, moliyaviy boshqaruvni avtomatlashtirish va texnologik vositalardan foydalanishni rag'batlantirish, startaplarning xarajatlarni aniq nazorat qilish imkoniyatini yaratadi. Fintech va moliyaviy ta'lim dasturlari startaplarga o'z resurslarini samarali boshqarish va barqaror rivojlanish uchun zarur bo'lgan bilimlarni taqdim etadi.

Startaplarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash uchun investorlar bilan uzoq muddatli hamkorlik shartnomalari tuzish kerak. Investitsiyalarning qaytarilishi haqida aniq prognozlar va moliyaviy samaradorlikni baholash startaplarni yanada jozibador qiladi. Bundan tashqari, xalqaro tajribalardan foydalanish va iqtisodiy muhitni rivojlantirish startaplarning global bozorlarga chiqishini osonlashtiradi, bu esa ularning raqobatbardoshligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Nobes Christopher. International Financial Reporting: A Practical Guide. Oxford University Press, 2020 yil. 45-78.
2. International Accounting Standards Board (IASB). International Financial Reporting Standards (IFRS) Framework and Application. International Accounting Standards Board, 2021 yil. 12-36.



3. Schipper Katherine va Louise Vincent. Financial Accounting and Reporting: A Strategic Perspective. Wiley 2019 yil. 99-145.
4. Zohdiyev Komil, Sarvar Rakhmonovlar Startaplarni moliyaviy boshqaruvi va uning rivojlanish istiqbollari. Iqtisodiyot va Biznes, 2022 yil. 30-60.
5. Gaughan Patrick A. Mergers Acquisitions, and Corporate Restructurings. John Wiley & Sons, 2018 yil. 120-155.
6. Kogan Alexander and Li Yu. Financial Management for Startups: A Strategic Approach. Routledge, 2021 yil. 75-112.
7. Weston John F., Eugene F. Brigham. Essentials of Managerial Finance. Cengage Learning 2021 yil. 180-210.
8. Barberis Nicholas. Startups and Innovation: Financial Management and Strategic Directions. Springer, 2020 yil. 50-90.
9. KPMG. Global Startup Report Financial Management and Investment Trends. KPMG International, 2023 yil. 22-40.
10. Knyazev Alexander, va Ivan Ivanov. Innovatsion biznes va startaplarni moliyaviy boshqarish. Finance Publishing, 2020 yil. 15-35.

